

Sebk-i Hindî Çalışmaları

Ali Fuat BİLKAN*

*Her ki ez-İran be-Hind âyed tasavvur mikuned
İn ke çûn kevkeb be-şeb der-Hind zer pâşide est***

Eşref Mazenderânî

Giriş

Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı

SEBK-İ HİNDÎ, İran, Hindistan, Afganistan, Azerbaycan, Tacikistan ve Türkiye gibi geniş bir coğrafyada oluşan edebiyatlar üzerinde etkili olmuş bir edebî akımdır. “Hint tarzı” anlamındaki bu kavram, Hint muhitinde veya bu muhitin dışında yaşayan ve Hint felsefesinin, edebî zevkinin ve şiirinin etkisinde kalan şairlerin oluşturduğu şiir anlayışını ifade etmektedir. *Sebk-i Hindî* tabiri, esas olarak XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla (Örfî’den Bidil’e) kadar çoğu İranlı olan şairlerin Hindistan’da oluşturdukları şiir tarzıdır. Özellikle Safevîler döneminde gelişen İran ve Hindistan ilişkileri, Gazneli Mahmud döneminde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Farsça’nın Babür döneminden itibaren Hindistan’a yayılması ve burada resmî ve edebî dil olarak kullanılması, kültürel ilişkileri etkilemiştir. İran’da Safevîler döneminde dinî ve siyasî baskılara dayanmayarak Hindistan’a göç eden birçok şair, Babürlü sarayında büyük ilgi ve destek görmüştür. Bilhassa Ekber Şah döneminde bu destek ve ilgi neticesinde Feyzi, Örfî, Nazirî ve Zuhurî gibi büyük şairler, rahat bir ortamda ve büyük teşvik ve destekle eserlerini yazmışlardır. Ancak Sebk-i Hindî’nin Hindistan’la irtibatı, sanıldığı gibi İranlı şairlerin Hindistan’a gidişleriyle başlamamıştır. Gazneli Mahmud’un Hindistan fütuhatıyla başlayan kültürel ilişkiler, Şah Cihân, Hümâyün ve Ekber Şah dönemlerinde doruğa ulaşmıştır. Babür sultanlarının şairleri desteklemesi sonucu, her taraftan Bâbürlü sarayına şairlerin akını başlamıştır. Hatta şair ve edipleri teşvik eden Bâbürlü Devleti sultanlarından Ekber

* Prof. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

** İran’dan Hind’e gelen her kişi, Hint’te gökten yıldızlar gibi altın yağdığını tasavvur eder.

Şah, sarayında “melikü’ş-şu’arâ” mansıbı te’sis etmiştir. Bu makama seçilen ilk şair Gazalî-i Meşhedî’dir.

Türk edebiyatında özellikle “Klasik sonrası” ilk dönem kabul edilen XVI. yüzyılda şairler üzerinde etkili olan bu üslûp, şiirde zengin ve ince hayaller ile ıstırap ve elem temalarının gelişmesine yol açmıştır. Mübalağa sanatının çok fazla kullanıldığı şiirlerde, soyut kavramlar somut kavramlarla birleştirilmiş ve orijinal manalar süslü ifadelerle yansıtılmıştır.

Sebk-i Hindî, Türk edebiyatında şairlerin ince ve yeni manalar bulma konusunda çaba sarf etmelerini sağlamış ve edebiyatımıza konu, hayal, dil ve ifade zenginliği getirmiştir. Bu şiir anlayışında anlam ön plandadır. Türk edebiyatı şairleri de bu üslûbun etkisiyle, şiirde “anlam”ı önemsemişlerdir. Şiirde orijinal anlamlar bulma anlayışıyla birlikte, hayal ve heyecan unsurlarına da geniş yer verilmiştir. Bu şiir üslûbunda zihnin, orijinal mana ve hayaller bulmaya zorlanması neticesinde, mübalağa sanatı ön plana çıkmıştır. Şairler, eşya ve olaylara farklı yönlerden bakmaya çalışırken mübalağa sanatıyla birlikte tezat ve teşhis sanatlarını da kullanmışlardır. Yeni mazmunlar bulmak ve şimdikiye kadar söylenmemiş anlamlar keşf etmek, şairlerin başlıca uğraşı alanı olmuştur. Sebk-i Hindî şairleri klasik şiirin hayal ve manalarını farklı bir anlayış ve üslûpla yeniden yorumlamışlardır. Dikkatlerini yeni mazmun bulmaya yoğunlaştıran şairler, şiir diline yabancı pekçok maddî ve manevî unsur etrafında hayaller kurmuşlardır. Böylece şiir diline günlük konuşma dilinden birçok kelime ve deyim de girmiş ve şiir dili sadeleşmiştir.

Sebk-i Hindî şiirinde tasavvuf teması yoğun bir biçimde işlenmiştir. Bu şiirde yeni ve orijinal hayal ve anlam unsurlarını ifade edebilmek için de yeni bir dil kullanılmıştır. Şiir diline yeni giren kelimelerle süslü bedîi bir üslûp meydana getirilmiştir.

Sebk-i Hindî, muamma ve bilmece gibi anlaşılması ve çözülmesi zor yapmacık bir şiir tarzı olması bakımından zaman zaman tenkit edilmiştir. Bu şiir tarzının temsilcilerinin realiteden kopmaları, çevreyi ve sosyal olayları görmezlikten gelmeleri de iyi karşılanmamıştır. Şiirde his, heyecan ve ilham yerine yeni ve anlaşılması güç mazmunlar oluşturma tavrı, şiiri bir bilmeceye dönüştürmüştür. Mazmunların incelenmesi, hayal kapılarının iyice zorlanması, fikrin esas alınması, şiirin ana malzemesi olan duyguyu da zayıflatmış ve mazmun bulma çabası, en usta şairlerde bile zaman zaman hoş gitmeyen anlamsız ifadelere yol açmıştır:

*Sâib sabırlı ol ki bülbül gülsüzlükten
Tahta kapıdaki güle benzeyen çivileri söker*

Bilhassa Hintli şairler, bu üslûbu gereksiz ve külfetli ifadelerle içinden çıkılmaz manâ ve hayallere boğmuşlardır. Bu bakımdan Sebk-i Hindî’ye muhalefet edenler bile çıkmıştır. Ancak bütün bunlar, dünya edebiyatının en önemli ede-

bî üslûplarından biri olan ve Hint, Afgan, İnan, Türk şairlerini etkisi altına alan bu üslûbun, latif ve ince bir zevkin eseri olduğuna hâlel getirmemektedir.

Şiirin ifade, kelime dağarcığı ve üslûp bakımından yenileşmesi, şairler için farklı ve zevkli bir zihin oyunu imkânı da yaratmıştır. Artık gözlem ve ayrıntıları fark etme çabası ön plana çıkmış ve şairler, tabiatta olup bitenleri, sosyal ve kültürel olayları, duygu ve düşünceleri en ayrıntılı yönleriyle ele almaya başlamışlardır. Adeta hiç kimsenin aklına gelmeyecek derecede “uç” fikirler ve bir nesneyi “en farklı yönüyle” algılama biçimleri, şairlerin vazgeçilmez üslûbu hâline gelmiştir. Veciz ifadeler ve nükteler, Sebk-i Hindî şiirinin karakteristik yönünü teşkil etmektedir.

Sebk-i Hindî şairi, kendinden önceki şairlerin kelime ve tabirlerini kullanmakla beraber, onlara farklı ve şahsî manalar yüklemiştir. Bu şekilde ortaya çıkan “ferdîlik”, bu şiir tarzının önemli yeniliklerindedir. Çünkü kadîm şiirde “ben” değil, “biz” vardır. Nesne ve olaylar, geleneksel kalıplar ve kabuller çerçevesinde ele alınır. Oysa Sebk-i Hindî şairleri, (empresyonistler gibi) daha çok şahsî “intibâ”ya meyletmişlerdir.

Esasen bu akım mensubu şairlerin Hindistan’a yönelmesinde, Bâbü Devleti hükümdarlarının şiir ve şairlere ilgi göstermesi büyük rol oynamıştır. Sebk-i Hindî’nin öncüsü olarak bilinen Kemaleddin İsmail İsfahânî, bulunduğu orijinal mana ve mazmunlardan dolayı “Hallaku’l-ma’ânî” lakâbıyla anılır. Bu akımda, hayâl ve mananın kapalılığı yanında, irsâl-i mesel sanatı da önemli bir yer tutmaktadır. Şair, nazar atfettiği nesneyi, bir atasözü veya irsâl-i mesel ile süsler:

*Dost görünen düşmânı ayırmak mümkün değildir
Kuş dalın kafes olacağını nereden bilirsin*

*Sâib! Zâhidin kalın sarığı seni aldatmasın
Zirâ içi boş kümbetten çok ses çıkar*

(Sâib-i Tebrizî)

Sebk-i Hindî’de az kelime ile çok şey söylemek esastır. Sebk-i Hindî şairi, daha önce duyulmamış manâlar bulma arayışı içerisinde:

*Eğer senin kokunu sabah rüzgarı çemenzâra getirirse
Gül kokunu koynunda saklayabilmek için gonca olur*

(Kudsî-i Meşhedî)

İnce hayal ve yeni manalar bulma anlayışının hâkim olduğu Sebk-i Hindî, Hindistan’a giden İnan şairleriyle buraya gitmeyenlerin birbirinden ayırt edildiği bir ayırıcı özellik olagelmıştır. Sebk-i Hindî’nin kökeni, bilhassa iki ünlü şairin şiir anlayışında aranabilir: Aslen Türk olan Emir Hüsrev Dehlevî ile Hâfız-ı Şîrâzî.

İnce ve zarif hayaller bulma, şiirde yeni ve orijinal anlamlar söyleme, VIII. yüzyılın başlarında Emir Hüsrev’in şiirinde ve yine bu yüzyılın ortalarında Hâfız’ın şiirinde görülmektedir.

Sebk-i Hindî'nin ünlü şairlerinden Sâib-i Tebrizî, bir beyitinde Hâfız'dan etkilendiğini şöyle belirtir:

*Halkın rağbet ettiği Sâib'in fikri
Şirazlı Hâfız'ın tarzını öğretmektedir*

Yeni anlamlar ve ince hayaller bulma anlayışını Emir Hüsrev'den sonra, Kemâl Hucendî ve takipçileri de devam ettirmişlerdir. Bilhassa Herât'ta Molla Câ-mî ve takipçileri tarafından Sebk-i Hindî anlayışına çok yakın bir üslûp geliştirilmiş ve daha bu asırda bu üslûp tarzının temelleri atılmıştır. İranlı araştırmacılar, Câmi'nin bazı şiirlerini dikkate alarak onun şiir anlayışını "İrakî üslûp" ile "Hint üslûbu" arasında bir geçiş olarak değerlendirmişlerdir. Molla Câmi'nin:

*Goncanın dudağı niçin kana boğulmuştur
Yoksa sabâ onun şebnemini mi ısırdı*

veya

*Yıldırım neşteriyle erguvan damarları kanla dolunca
Bin katre kan çıktı fakat biri olsun damlamadı*

gibi beyitleri, yeni bir üslûbu müjdelemektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, orijinal manalar bulma konusunda, Hindistan sarayının teşvik ve ödülleri büyük rol oynamıştır. Esasen Hindistan'da kurlan Babür Devleti sarayında, ilk dönemlerde başta sultanlar olmak üzere Türk beyleri arasında Türkçe her zaman önemini korumuştur. Babür'ün Türkçe Divânı ve Türkçe eserleri ile dönemin beylerinin Türkçe şiirleri bu hususta önemli delillerimizdir.¹ Ama zamanla bu coğrafyada Fars şiiri ile Hint düşüncesinin izdivâcından doğan yeni bir sanat zevki gelişmiş ve müzikte, minyatürde, tezhipte olduğu gibi, şiirde de yeni bir üslûp olarak benimsenmiştir. Bu anlamda Sebk-i Hindî şiiri, Hint düşüncesiyle İran estetiğinin izdivâcından doğan bir şiir üslûbudur. Şiirdeki letafet, incelik, mana zarıflığı, Hint ve İran düşünce ve estetiğinin ustaca terkininin eseridir.

Esasen bu üslûbun kültürel arka planında İran şairlerinin Hint kültürü ve inançlarından etkilenmeleri ve eserlerinde kendi itikatları yanında, Hint mistisizminden de bazı motiflere yer vermeleri vardır. Bilhassa "Din-i İlâhî" adıyla yeni ve karma bir inanç sistemi vaz' etmeye kalkışan Ekber Şah zamanı şairleri Urfî, Nazirî, Gazâlî, Meşhedî'nin şiirlerinde Hint tesirleri açıkça görülür.

Ancak burada Hint tesirleri dışında, tamamen şahsî bir üslûp geliştiren bir şairden, İran şairlerinden Baba Figânî'den de söz etmek gerekecektir. Hicrî X. yüzyılda, bütün bu tesirlerin dışında kendine has bir üslûp geliştiren Baba Figânî'nin bu üslûbuna *Sebk-i Figânî* adı verilmiştir. Bu üslûp, İran şairleri arasında yeni gelişmekte olan Hint üslûbuna zıt özellikler taşıdığı için zamanında alaya alınmış ve bu tarza "Figânîyye" denilerek üslûp özellikleri istihzâ ile kar-

¹ Ali Fuat Bilkan, *Hindistan'da Gelişen Türk Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

şılanmıştır. Aynı tarihlerde Horasan şairlerinin büyük bir kısmı da Molla Câmî üslûbunu benimsemiş ve buna uygun eserler vermişlerdir.

İran edebiyatında, Örfî-i Şîrâzî (ö. 1591), Feyzî-i Hindî (ö. 1595), Zülâlî-i Hansarî (ö. 1615), Talib-i Amûlî (ö. 1625), Kelîm-i Hemedânî (ö. 1652), Mirza Celâl Esîr (ö. 1658-59), Sâib-i Tebrizî (ö. 1671), Şevket-i Buharî (ö. 1699) ve Bîdil (ö. 1720) gibi ünlü şairlerin bu akımın gelişmesinde etkili olduğu bilinmektedir.

Sebk-i Hindî, Nef'î (ö. 1636), Fehim-i Kadîm (ö. 1648), Şehrî (ö. 1660-61), İsmetî (ö. 1665), Na'îlî (1666), Nedim-i Kadîm (ö. 1670), Neşatî (ö. 1674), Râsih (1699), Nabî (ö. 1712) ve Şeyh Galib (1799) gibi Türk edebiyatı şairleri üzerinde de etkili olmuştur.

Bu üslûbun Türk edebiyatındaki önemli temsilcisi Nâ'îlî bir beyitinde şöyle demektedir:

*Dünyâya berk-i tîg-i nigâhınla tâb ver
Düşsün sipâh-î fitneye teb-lerze-i kîbâb**

Nâ'îlî'de Sebk-i Hindî etkisini değerlendiren Halûk İpekten, bu üslûbun önemli özelliklerinden olan, aklın yerine muhayyilenin geçmesi ve gerçek yerine hayallerin kullanılmasının Nâ'îlî'nin şiirlerinde de görüldüğünü söylemektedir.²

XIV.-XVI. yüzyıllar arasında gelişen Türk edebiyatı, gerek içerik gerekse şekil ve üslûp bakımından gelişmesini tamamlayarak klasikleşmiş ve bir gelenek edebiyatı hâline gelmiştir. Arap ve Fars edebiyatı ile ortak şekil ve konulara sahip, genel anlamda zarif, âhenkli bir söyleyişin hâkim olduğu bu dönem şiiri, Türk edebiyatının en olgun dönemini oluşturmaktadır. "Klasik dönem" olarak da adlandırılan bu dönemde, Bakî ile temsil edilen rindane söylem, dış dünyaya açık, âhenkli bir nitelik taşımaktaydı. Klasik üslûp, aruzun Türkçe söyleyişe uygun bir nitelik kazanmasına ve şiir dilinin Arapça ve Farsça kelimelerle genişlemesine sahne olmuştur. Türk şiirinin üçyüz yıllık birikimiyle kendine özgü bir şiir geleneğini oluşturması, bu döneme rastlamaktadır. Fars edebiyatından tercüme anlam ve mecazlar yerine, yerli ve orijinal söyleyişlerin hâkim olduğu klasik üslûp, yerli hayatın ve sosyal çevrenin şiire taşınması bakımından önemli bir dönem olarak kabul edilmiştir. Şiirde rahat ve tabii bir Türkçenin kullanıldığı bu dönem, mecaz ve mazmun sisteminin kalıplaşması ve ortak bir anlam evreninin oluşması bakımından da bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Necatî ve Bakî ile zarif, âhenkli, sade ve yerli bir nitelik kazanan gazel tarzı, sonraki dönemlerde Şeyhülislâm Yahya, Bahayî, Nedim-i Kadîm, Mezakî ve Nedim gibi şairler tarafından zenginleştirilerek sürdürülmüştür. Bazı kaynaklarda bu

* Dünyâyı yan bakış kılıcının şimşegiyle aydınlat, hareketlendir. Bakışının karışıklık çıkararak askerine de, gökkubbelerini sıtma nöbetine tutulmuş gibi titretmek düşsün.

2 Halûk İpekten, *Nâilî: Hayatı-Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Erzurum, 1985, s. 77-78.

üslûbun en önemli temsilcisi olarak Nef'î gösterilirse de;³ o, klasik şiir üslûbunu daha ileri götürmüş ve Sebk-i Hindî'nin de etkisiyle kendine özgü bir söylem yaratmayı başarmıştır.

XVII. yüzyılda bir önceki yüzyılda hâkim olan edebî üslûbu (Bakî tarzı), İran ve Hindistan'da gelişen yeni şiir akımını (Sebk-i Hindî) ve mahallî bir karakter taşıyan şiir üslûbunu bir arada görmek mümkündür. Özellikle kaside ve gazel nazım şekillerinin biçim ve içerik bakımından değişime uğradığı bu dönemde, Nef'î, Nâ'ilî-i Kadîm, Şeyhülislâm Yahya, Neşatî, Nabî ve Sabit gibi, sadece yüzyılın değil, aynı zamanda bütün Türk edebiyatı tarihinin önemli şairleri yetişmiştir. Bu yüzyılda kaside nazım şekli, dil ve üslûp olarak farklı bir gelişme göstermiştir. Özellikle Nef'î'de görüleceği gibi kaside, sevgilinin, memduhunun övülmesi veya gül-bülbül imajı gibi geleneksel imajların işlendiği bir muhtevadan, şairin büyüklü kudretini ve şiir dilinin gücünü işleyen bir muhtevâya doğru yeni bir nitelik kazanmıştır.⁴

Gazelin biçim ve içerik bakımından değişime uğradığı bu yüzyıl, aynı zamanda şiirin deyim, halk tabirleri ve atasözleri ile konuşma diliyle yakınlaşmaya başladığı bir dönemdir. Kasidede Nef'î etkisinin hâkim olduğu bu yüzyılda, gazel üslûbu olarak genellikle XVI. yüzyıl şairlerinden Bakî'nin hoşça giden, âhenkli ve dış dünyaya açık üslûbu hâkim olmuştur. Bu üslûbun özellikle ulema sınıfına mensup şairler arasında tercih edilmesi ise dikkat çeken bir durumdur. Şeyhülislâm Yahya ve Şeyhülislâm Bahayî gibi dönemin iki önemli şahsiyetinin bu üslûbu benimsemesi, edebiyat tarihi bakımından olduğu kadar, düşünce ve zihniyet tarihi bakımından da önem taşımaktadır. Yüzyılın sonlarına doğru ise Nabî'nin hikemî üslûbu etkili olmaya başlamıştır. Bu üslûbun dış dünyayı anlamaya ve değerlendirmeye yönelmesi, toplumdaki sosyal bunalımların ve kültürel değişmelerin şiirle ifadesini ortaya çıkarmıştır. Nabî ve Sabit gibi şairlerin mahallî unsurlara yönelmesi, şiir diline o zamana kadar girmemiş kelime ve deyimlerin girmesine yol açmıştır. Devlet yönetiminin zayıflaması, ekonomide ortaya çıkan ciddi bunalımlar, kültürel değişim ve insan ilişkilerindeki soğukluklar, yüzyılın son çeyreğinde sık sık dile getirilen konulardandır. Mahallîleşme ve yerli konulara önem verme, şehrengiz, sürname, gibi edebî türlerin gelişmesini de sağlamıştır.

Geleneksel imajların yerine, daha şahsî ve orijinal imajların, yeni hayal ve duygu unsurlarının önem kazandığı XVII. yüzyıl şiiri, aynı zamanda Türk şiir tarihinin bir *kırılma noktasını* da temsil etmektedir. Bilindiği gibi, klasik öncesi şi-

3 E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi*, çev. Ali Çavuşoğlu, Ankara: Akçağ Yay., 1999, c. I, s. 181.

4 Edith Gülçin Ambros ve Mehmed Kalpaklı, "Across Chasms of Change: The Kaside in Late Ottoman and Republican Times", *Qasida Poetry in Islamic Asia and Africa, Classical Traditions and Modern Meanings*, Stefan Sperl ve Christoper Shackle (ed.), Leiden: E. J. Brill, 1996, c. I, s. 303.

irde eşyanın tasvirinde gerçekçilik esastır. Holbrook'un deyişiyile, "imgenin ardında, alegorinin gereği olan ikincil anlam yoktur".⁵ Birbirine şekil, renk, koku veya muhteva olarak yakın iki unsur arasında gerçekçilik esasına uygun bir benzerlik kurulmuştur. Klasik sonrası şiirde ise imgeler, çok yönlü ve karışık bir hâl almıştır. Burada bir unsurun başka bir unsura benzetilmesi veya iki farklı unsur arasında kurulan ilgi, birden fazla anlam katman üzerine bina edilmiştir. Bu husus, dönemin hâkim üslûpları konusunda ayrıntılı olarak işlenecektir.

XVII. yüzyıl klasik Türk şiirinde, bir önceki yüzyılın şiir tarzını devam ettirenlerin oluşturduğu klasik üslûp, Hint üslûbu, hikemî üslûp ve mahallî üslûp hâkim olmuştur. Ancak XVII. yüzyıl şairlerinden bir kısmının şiirlerinde bu üslûpların özelliklerini bir arada görmek mümkündür. Gerek şairlerin hayat seyri ve şiir anlayışlarının gelişme süreci gerekse sözkonusu akımların birbirine benzeyen yönleri ve bazı konulardaki ortak özellikleri, bu durumu tabii bir hâle getirmektedir.

Sonuç olarak, Türk edebiyatında özellikle XVII. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlayan Hint üslûbu, Nef'î, Nâilî ve Nabî'nin şiirlerinde bütün hususiyetiyle değil, ayrı ayrı özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Sözelimi, Nabî'de hikemî ve söylenmemiş, yeni manalar şeklinde görülen bu etki, Nef'î'de mübalağa sanatının çok fazla yer almasıyla belirginleşmektedir. Bu yüzyılda Hint tarzı şiir, Nâilî, Neşatî, Şehrî, Fehim-i Kadîm ve İsmetî gibi şairlerde ise anlam derinliği ve orijinal mazmunlarla kendisini göstermiştir.

Şeyh Gâlib ile Nedim'in bazı şiirlerinde de izlerine rastladığımız Sebk-i Hindî şiiri, Hindistan'ın son büyük şairlerinden Mirza Gâlib'in şiirleriyle bir kez daha hayatiyet kazanmış ve daha sonra yerini Bâzgeşt akımına bırakmıştır.

Giriş İçin Kaynaklar

- Ambros, Edith Gülçin, "Osmanlı Gazelinin Uzunluğunda Görülen Gelişmeler: XVI. Yüzyılda Durum", *Journal of Turkish Studies*, 1996, sy. 20, s. 1-8.
- Ambros, Edith Gülçin, "Speaking of Power : The 'Ottoman Kaside", *Qasida Poetry in Islamic Asia and Africa, Classical Traditions and Modern Meanings*, Stefan Sperl ve Christopher Shackle (ed.), Leiden: E. J. Brill, 1996, c. I, s. 281-300.
- Ambros, Edith Gülçin ve Mehmed Kalpaklı, "Across Chasms of Change: The Kaside in Late Ottoman and Republican Times", *Qasida Poetry in Islamic Asia and Africa, Classical Traditions and Modern Meanings*, Stefan Sperl ve Christopher Shackle (ed.), Leiden: E. J. Brill, 1996, c. I, s. 301-325.
- Bilkan, Ali Fuat, "Sebk-i Hindî", *Hindistan Türk Araştırmaları*, 2001, sy. 1, s. 161-169.
- Bilkan, Ali Fuat, "Nazım (Orta Klasik Dönem)", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, 2004, c. V, Ankara: AKM Yay., s. 355-414.
- Browne, E. G., *A Literary History of Persia*, 4 cilt, Londra, 1969.

⁵ Victoria Holbrook, "Alegorinin Ölümü, Hüsn ü Aşk'ın Özgürlüğü", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: YKY, 1999, s. 404.

- Emîrî-yi Fîrûzkûhî, *Külliyât-ı Sâ'ib-i Tebrîzî*, Tahran: İntişârât-ı Kitâb-fürûşî-i Hay-yâm, 1336/1957.
- Gibb, E. J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi*, çev. Ali Çavuşoğlu, 5 cilt (c. I-II ve c. III-V), Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Holbrook, Victoria, "Klâsik Sonrası İmge, Okyanussal Benlik", *Toplum ve Bilim*, 1996, sy. 70, s. 199-214.
- Holbrook, Victoria, "Alegorinin Ölümü, Hüsn ü Aşk'ın Özgürlüğü", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: YKY, 1999, s. 403-412.
- İpekten, Halûk, *Na'îlî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara: Akçağ Yay., 1991.
- Kaplan, Mahmut, "Sebk-i Hindi Şairlerinden Fehim, İsmetî, Na'îlî ve Neşatî'nin Divânlarına Göre Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri", *Hece*, 2001, sy. 53-54-55, s. 273-281.
- Mermer, Ahmet, "Sebk-i Hindî ve Hayal Atlaması", *Yedi İklim*, 1992, sy. 3/II, s. 26.
- Okumuş, Ömer, "Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1989, sy. 1, s. 107-116.
- Toker, Halil, "Sebk-i Hindî (Hind Üslûbu)", *İlmî Araştırmalar*, 1996, sy. 2, s. 141-150.

Bibliyografya

A. İngilizce Kaynaklar

i. Muhammad 'Abdu'l-Ghani, *A History of Persian Language and Literature at the Mughal Court, Bâbur To Akbar*, Part I: Bâbur, Allahabad: The Indian Press, 1929.

Hindistan'daki Fars kültürünün ele alındığı en geniş çalışmalardan biri olan bu eserde; Bâbür'ün yetişmesi, Hindistan'da Farsça'nın yayılması ve bu dönemde (1526-1530) eser veren şair, tarihçi, âlim, müzisyen, hattat ve müzehhipler hakkında bilgiler yer almaktadır. Hâfız'ın Dekkan'a gitme özlemi (s. 138-140), Molla Câmî'nin aynı şekilde Hint'ten bir destek istemesi (s. 142) ve henüz XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde pekçok sanatçının Hindistan'a göç etmesi, eseri Sebk-i Hindî'nin hazırlık safhası hakkındaki muhtevasıyla ilgi çekici kılmaktadır.

ii. Muhammad 'Abdu'l-Ghani, *A History of Persian Language and Literature at the Mughal Court, Bâbur To Akbar*, Part II: Humâyûn, Allahabad: The Indian Press, 1930.

Eserin 35. sayfasında Hindistan sarayına sığınan âlim, şair ve tarihçilerin listesi yer almaktadır. Yazar, 36-109 sayfalar arasında, bu kişilerle ilgili olarak (şiiirlerinden örneklerle) teferruatlı bilgi vermektedir.

iii. Muhammad 'Abdu'l-Ghani, *The Pre-Mughal Persian in Hindustan*, Allahabad: The Allahabad Law Journal Press, 1941.

iv. Muhammed Abdurrahim, "Mughal Relations with Persia and Central Asia (Babur to Aurangzeb)," Ders Notları, Aligarh Müslüman Üniversitesi Tarih Bölümü, 1964, (bkz. Wisconsin University Memorial Library DS 461+R33).

v. S. A. H. Abidi, "The Influence of Hindi on Indo-Persian Literature in the Reign of Shah-Jahan (1628-1658)", *Indo-Iranica*, Haziran 1960, c. XIII, sy. 2, s. 1-18.

"Şâhçihân sarayının şairlerinden olan ve İran'dan Hindistan'a gelerek buranın büyümlü atmosferinde eserler veren Ebu Tâlib Kelîm Kâşânî (ö. 1651), şiirlerinde çok sayıda Hintçe kelimeye yer vermiştir. Kelîm Kâşânî, Kemaleddin İsmail'den sonra⁶ ikinci *hallaku'l-ma'ânî* [*manâ mucidî*] olarak kabul edilir" (s. 1). Makalenin sonunda Kelîm'in ve Şâh Cihân'ın himâyesindeki diğer şairlerin, şiirlerinde kullandıkları Hintçe kelimelerle ilgili küçük bir sözlük yer almaktadır (s. 11-18).

vi. S. A. H. Abidi, "Sâib Tabrîzî Isfahânî, Life and Poetry", *Yadnâme-ye Jan Rypka*, Paris: Akademia Prague, 1967, s. 49-55.

vii. S. A. H. Abidi, "Hafız and India", *Indo-Iranica*, Eylül-Aralık 1978, c. XXXI, s. 1-36.

ix. Aziz Ahmad, "The Formation of Sabk-i Hindi in Iran and Islam", C. E. Bosworth (ed.), *Memory of the Late Vladimir Minorsky*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1971, s. 1-9.

x. Nazir Ahmad, "The Influence of Persian and Persian Culture in India", *Indo-Iranica*, 1984, c. XXXVII, s. 1-30.

xi. Zia Ahmad, "Development of Persian Literature during the Time of Akbar", Zaheer Ahmed Siddiqi (ed.), *The Sufi Influence and Other Essays*, Aligarh: Educational Book House, 1982, s. 24-45.

Ebu'lFazal, Ekber döneminde 110 civarında âlim ve şairin Hindistan'a göç ettiğini yazar. Tabakat-I Ekberî'nin yazarı Nizamüddin Ahmed de bu sayıyı 100 olarak belirtir ve bunun 80'inin şair olduğunu söyler. el-Bedaunî, tarihinin üçüncü cildinde 70 alim ile 160 şairin Ekber ve onun çevresi tarafından himaye edildiğini yazmaktadır. (s. 26). Bu dönemde Ekber'in çevresindeki sultan, han ve komutanlardan Abdurrahim Hân-ı Hânân, Hakîm Ebu'lFeth, Ali Kuli Hân, Zafer Hân, Gâzî Hân gibi sanat dostları da şairleri himaye etmiştir (s. 30).

xii. Muzaffer Alam, "The Pursuit of Persian: Language in Mughal Politics", *Modern Asian Studies*, 1998, c. XXXII, sy. 2, s. 317-349.

Babür Devleti'nde resmî yazışmalar Farsça yapılmaktaydı (s. 328). Son döneme kadar da Farsça, bu ülkedeki İslâm hâkimiyetinin bir sembolü olarak görülmekteydi (s. 331). Ekber, toplumda oluşturmayı hedeflediği barış politikasını, zıtların birliği üzerine kurmayı düşünmüştü. Özellikle Hindistan doğumlu olan Sebk-i Hindî şairi Fâizî'nin şiirlerinde görülen haram-helâl, müslüman-kâfir, imân-küfr, tapınak-câmi vb. mukayeselerindeki rahat söylemler, bu politikanın sanata yansımaları olarak değerlendirilebilir. Alam'ın makalesinde bu tezi destekleyen çok sayıda şiir örneği mevcuttur.

6 E. G. Browne, *A Literary History of Persia*, Londra, 1969, c. II, s. 540.

- xiii.** Artur John Arberry, *Classical Persian Literature*, Londra: George Allen and Unwin Ltd., 1958.
- xiv.** Hardev Bahri, *Persian Influence on Hindi*, Allahabad: A Bharati Press Publication, 1960.
- xv.** Karim Najafî Barzegar, *Mughal-Iranian Relations During Sixteenth Century*, Delhi: India Bibliographies Bureau, 2001.
- Yazarın, Jawaharlal Nehru Üniversitesi (Yeni Delhi), Tarih Araştırmaları Merkezi'nde, Prof. Harbans Mukhia gözetiminde hazırlamış olduğu bu doktora tezi, 2001 yılında kitap olarak yayınlanmıştır. XVI. yüzyılda Babürlü ve İran ilişkilerinin ele alındığı çalışma, 6 bölümden oluşmaktadır. Konumuzu ilgilendiren bölümler, "I. Şah Abbas ile Ekber Şah dönemlerinde (1555-1605) İran ve Hindistan Arasındaki Kültürel İlişkiler" (s.163-227) adlı beşinci bölüm ile "Ekber Şah döneminde, İran'dan Hindistan'a Yapılan Göçlerin Sebepleri" (s. 229-266) başlıklı altıncı bölümlerdir. Eserde dikkat çekici görüşlerden en önemlisi, İranlı şairlerin Hindistan'a göç etmelerinde, Babür sarayının, Safavîlerden daha güçlü bir ekonomiye sahip olmalarının etkili olduğunun belirtilmesidir. Eserin 246. ve 260. sayfaları arasında Hindistan'a göç eden şairlerin listesi ve doğum-ölüm tarihleri yer almaktadır.
- xvi.** Alessandro Bausani, "The Development of Form in Persian Lyrics", *East and West*, 1958, s. 145-153.
- xvii.** Syed Yaqup Bazmi, "Mirza Abdul Qader 'Bedil, A Revolutionary Poet of India", *Indo-Iranica*, Aralık 1963, c. XVI, sy. 4, s. 34-54.
- xviii.** Edward G. Browne, *A Literary History of Persia*, c. IV: Modern Times (1500-1924), Londra: Cambridge University Press, 1959, s. 265-276.
- xix.** Ata Karim Burke, "Persian Literature in Kashmir in XVIIIth Century", *Indo-Iranica*, 1984, c. XXXV, s. 57-63.
- xx.** Jean Calmard, "Safavid Persian in Indo-Persian Sources and in Timurid-Mughal Perception", *The Making of Indo-Persian Culture Indian and French Studies*, Delhi, 2000.
- xxi.** Robert Dankoff, "The Lyric in the Romance: The Use of Ghazals in Persian and Turkish Masnavis", *Journal of Near Eastern Studies*, Ocak 1984, c. IV, s. 9-25.
- xxii.** Z. A. Desai, "Life and Works of Faidi", *Indo-Iranica*, Eylül 1963, c. XVI, sy. 3, s. 1-35.
- xxiii.** Z. A. Desai, "XVIIth Century Persian Litterateur and Islamic Scholar of Gujarat", M. H. Sıddıqî (ed.), *The Growth of Indo-Persian Literature in Gujarat*, Baroda, 1985, s. 11-20.
- xxiv.** Emîr Ahmed Eşrefî, *Hamse-i Amir Husrev-i Dehlevî, Şîrîn u Husrev, Matla'ul-Envâr, Heşt Behîşt, Mecnûn u Leylî, Âyîne-i İskenderî*, Tahran, 1332.

xxv. Şemsu'r-Rahman Faruqi, "A Stranger in the City: The Poetics of Sabk-e Hindi", *The History Journals Guide by Stefan Blaschke, Online Articles Index Annual of Urdu Studies*, 2004, c. XIX, s. 1-93.

xxvi. www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00fwp/srf/sabkihindi/srf_sabk_i_hindi.pdf (Ali Fuat Bilkan ve Özgür İldeş tarafından tercüme edilen makalenin önemli bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır):

"Sebk-i Hindî" tabiri, muhtemelen XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan İranlı şair, münekkit ve siyaset adamı melikü's-şuara Muhammed Taki Bahar (1886-1951) tarafından ihdas edilmiştir. Bu terim, genellikle Farsça yazan ve XVI. yüzyıldan bu yana Hintli veya uzun dönem Hindistan'da yaşayan İranlı şairlerce (son dönemi de içeren) ortaya konmuş şiirleri, özellikle de gazelleri önelemektedir.

İranlıların Sebk-i Hindi tarzını onaylamamasının ardında belli bir kaygı yatmaktadır. Çünkü her ne kadar İran şiiri güçlü ve yaratıcı şeyler ortaya koymuş olsa da Hint tarzıyla yarışabilecek düzeyde değildi. İranlıların Sebk-i Hindi'nin kökeninde Hintli olmayan bir unsur aramalarının bir nedeni, önemli İranlı şairlerinin bir kısmının Hindistan'a hiç gitmemeleridir. Bu hususta akla ilk gelen isimler, Şifa'î-i Meşhedî (ö. 1613), Mirza Celal Asîr (ö. 1630-31), Şevket Buharî (ö. 1695-99) ve Mir Tahir Vahid (ö. 1708) gibi ünlü şairlerdir. Bu şekilde İranlı bazı şairler, Hindistan'a seyahat etmeden Sebk-i Hindî üslûbuyla şiirler yazıyorlarsa, bu üslûbun İran kökenli olabileceğini ve Hintli olmayan birilerinin de bu üslûpla yazdığını gösteren daha merak uyandırıcı bir durum ortaya çıkacaktır.

Hindistan'ın edebî ve kültürel zevki Örfî ve Nazirî'nin şiirlerindeki çok ince zevk ve oldukça görkemli renklerin doğmasını sağladı.⁷ Hint'le karışma, tahayyül ve düşüncenin lezzet inceliğini üretti. Düşünce ve hayal gücündeki bu inceliklerin sadece İran etkisinde yetişen İranlılarda görülmesi sözkonusu değildir.⁸

İranlıların bulamayacakları bir mesken olarak Hindistan'ı seçen İranlı şairler, şiirlerinde hayal ve düşünce inceliklerine yer vermişlerdir.

Muhammad Taqi Bahar, edebiyat tarihçileri ve eleştirmenlerinden daha ziyade taşra yöneticilerine uyan kör bir kibirle, Sebk-i Hindi'nin karakteristikleri olan aşağıdaki özellikleri sıralamaktadır:

1. Söyleyişin belagatine gösterilen ilgisizlik.
2. Kullanılmayan sıra dışı ve egzotik kelimeler.
3. Asla kullanılmayan arkaik ifadeler.
4. Yeni algı biçimlerine haddinden fazla ilgi gösterilmesi.
5. Kelimelerle ifade edilmeyen; fakat fikirler ve metafor vasıtasıyla ifade edilen derunî heyecan ve ruh hallerinin yaygınlığı.

⁷ *Şi'rü'l-Acem*, c. V, s. 61.

⁸ *Şi'rü'l-Acem*, c. V, s. 70.

6. Soylu hayatın anlamlı yüce idealleri, yüksek düşünceleri ve de sıra dışı karakter gibi özelliklerin bulunmaması.
7. Form olarak çoğunlukta olan gazel muhtevasında, zayıflık, tevazu ve bayağılık hislerinin yer alması.
8. Çarşıdan pazardan alınan kelimeler ve önceki çağlarla kıyaslandığında söyleyiş seviyesinin düşüklüğü.
9. Daha önce var olmayan birçok yeni ifade.
10. En büyük hata şudur ki, şairin şahsiyeti şiir boyunca bilinemez; şair "mesaj"ını iletmek için yeni kavramlar icat etmez, bundan ziyade o, önce kavramları bulur ve sonra kavrama uygun mesajı icat eder.
11. Monotonluk.

Yukarıdaki sayılanlardan her birinin yanlış fikirli, anlamsız ya da klasik geleneğe (örneğin, 6., 7. ve 10. maddeler klasik Fars şairinin ancak kavrayabileceği ve geçerlilikleri az) aykırı olarak görülebildiği gerçeğinden başka, asıl nokta şudur ki, 11 maddelik liste, bu şiir anlayışını kötümeyi amaçlayan bir izlenim vermektedir ve dar görüşlüdür. Bu kayda değer bir durumdur.

Şiirin kuşbakışı genel görünümü, aşağıda belirtilen niteliklerin, kelime kullanımlarında özellikle tercih edildiğini gösterir:

1. Yeni veya alışılmamış birleşimler ve terkipler (terakib). Bunlar Hint Tarzının şöhretidir; fakat maalesef İngilizce tarif etmek bir hayli imkânsızdır. Terkiplerin yeniliğinin ya da mükemmelliğinin takdiri, sadece herhangi bir şekilde, şiire yeterince maruz kalmaktan gelebilir, böylece özellikle genel itibarıyla birincinin fonksiyonu olduğu için, sonraki özelliğe geçeceğim.
2. Terkipler (terakib) ve tamlamalar zamanla çoğalmış ve soyutlaşmıştır (yani, soyut imajlar ve metaforlara dayanmaktadır). Bu durum Şibli ve dahi İranlıları rahatsız etmiş benzetmektedir; fakat aslında Hint Tarzının yüksek filigranıdır. Soyutlama belli belirsiz, Urfî (ö. 1590/1592) ile başlar, 20 ya da 30 yıl sonra çağdaşı Nazirî (ö. 1612) ve Zahurî (ö. 1616/1617) zamanında belirginleşip ayırt edilir. Celal Asir (ö. 1630) ve Sa'ib (ö. 1669) zamanında büyük önem kazanır ve baskın biçim (*mode*) olarak kullanılır. Nâsır Ali Sırhindî (ö. 1696), Şevket-i Buharî (ö. 1695/99), Bedil (1644-1720) ve son olarak Gâlib (1797-1869) bu tarzın zirvesini (ya da, en aşağı nokta, bunları kimin okuduğuna bağlı) sağlar. Bu liste, hiçbir şekilde tam değildir, ben, burada sadece en göze çarpar isimleri veriyorum. Büyük isimler arasında, en azından soyutlama temayülü olan Talib Amulî (ö. 1626), Kelim Kaşanî (ö. 1651) ve Gani Keşmirî (ö. 1666) de not edilmelidir.
3. Arkaik ya da esrarlı kelimeler nadiren kullanılır: a) polisemik kelimelerin kullanımını yeğleme ve tüm ya da çoğu anlamları konuya uygun bu kelimeleri, benzer şekilde kullanmak sözkonusudur; b) az benzer anlamlarıyla bildik, beylik kelimeler kullanmak. Bu son özellik, özellikle dili özensiz-

ce kullandığı görülen Nâsır Ali, Bîdil, Gâlib ve diğerlerine karşı işlemektedir, çünkü kendilerince kullanılan bir kelime ya da ifadenin bildik anlamı bağlama uygun düşmez ve okuyucu çoğu zaman sözkonusu olan kelimenin az bilinen fakat zıt anlamı olduğu gerçeğini kaçırmaz.

4. Gazel, Hint Tarzının en yetkin ifadelerini bulduğu bir tür olmasına rağmen, bu tarzın diğer türlerde anlaşılır olmadığı kesin bir durumdur. Kaside ve mesnevi gibi daha büyük türlerin ve daha küçük, fakat aşırı popülerliği olan rubai ve şahsî ağıtın hepsi, özellikle Hint Tarzının önde gelen şairleri arasında aynı tesiri gösterir. Diğer bir ifadeyle, dil kullanımının özellikleri ve karakteristikleri tüm türler boyunca müşterektir, verilen iç ve dış yapı farklılıkları bir türden diğerine ayrılır.

Yukarıda, Sebk-i Hindi hakkında Hindistanlı eleştirmenlerin de tıpkı İranlılar gibi olumsuz düşüncelere sahip olduklarını belirtmiştik. Gerçekte, Urdu şairleri Sebk-i Hindi'ye çok saygı duymuşlardı. En azından İran kökenli Sebk-i Hindi şairleri onu bir dil kaidesi olarak dikkate alıyorlardı. Fakat, bu şiirle ilgili gerçek bir eleştirel beğeni yoktu. Doğrusu Hintli eleştirmenler genellikle ona düşmanca davranmış veya onu her şeyden üstte tutan bir tavır içine girmişlerdir. Her iki tavrı bir arada gösterenler de olmuştur. Bu durum Hüsrev için bile geçerlidir. Gâlib, İran edebiyatının tartışılmaz ustası olmak payesini başka bir Hintliye değil de Hüsrev'e vermiş ise de; Şiblî Numanî, Hüsrev'in hayramı olduğunu iddia etmekle birlikte Onun Farsçasını küçümsemekten de geri durmamıştır.

xxvii. Şemsu'r-Rahman Faruqi, "Conventions of Love, Love of Conventions: Urdu Love Poetry in the Eighteenth Century", Zeenut Ziad (ed.), *The Magnificent Mughals*, Karachi: OUP, 2003.

xxviii. Şemsu'r-Rahman Faruqi, "Expression of the Indo-Muslim Mind in the Urdu Ghazal", M. U. Memon (ed.), *Studies in the Urdu Ghazal and Prose Fiction*, Madison: South Asia Studies, University of Wisconsin-Madison, 1979.

xxix. Şemsu'r-Rahman Faruqi, "Urdu Literature", Zeenut Ziad (ed.), *The Magnificent Mughals*, Karachi: OUP, 2003.

xxx. N. S. Gorekar, "Persian Poets of India", *Indo-Iranica*, Haziran 1963, c. XVI, sy. 2, s. 66-84.

xxxi. Irfan Habib (ed.), *Akbar and His India*, Delhi, 1977.

xxxii. Hadi Hasan (ed.), *A Golden Treasury of Persian Poetry*, Indian Council for Cultural Relations, 2. bs., Yeni Delhi, 1972.

xxxiii. Michael C. Hilmann, "Hafez and Poetic Unity through Verse Rhythms", *Journal of Near Eastern Studies*, 1972, c. XXXI, s. 1-10.

xxxiv. Syeda Bilgis Fatema Husaini, *A Critical Study of Indo-Persian Literature, During Sayyid and Lodi Period, 1414-1526*, Delhi: M. S. Publication, 1991.

xxxv. S. M. Ikram, "The Mughals and the Arts", Ainslie T. Embree (ed.), *Muslim Civilization in India*, Columbia University Press, 1965, s. 238-251.

"Ekber Şah zamanında, Farsça şiirler yazan şairler için tesis edilen "meli-kü'-ş-şu'arâ" mansıbına benzer bir mansıp da Hintçe yazan Hindu şairler için tesis etmişti ki buna "kavi rai" (poet-laureate) denilmekteydi. Ekber'in komutanlarından Abdurrahim tarafından himaye edilen Raja Birpal (1528-1583), *kavi rai* rütbesine sahip ünlü Hint şairi idi. Bu dönemde Câizî ve Kebîr gibi Müslüman şairlerin de Hintçe şiir yazmaları dikkat çekicidir. *Kavi rai* rütbesi Evrenzib zamanına kadar devam etmiştir" (s. 243).

xxxvi. M. Ishaque, "Indian Contribution to Persian Language and Literature During the Period A.H. 700-933/A.D. 1300-1526", *Indo-Iranica*, Mart-Haziran-Eylül-Aralık 1993, c. XLVI, s. 8-20.

xxxvii. Yunus Jaffery (ed.), *History of Persian Literature*, Delhi: Triveni Publication, 1981.

xxxviii. Muhammad Riza Shafi'i Kedkenî, "Persian Literature (Belles-Letters) from the Time of Jami to the Present", George Morrison (ed.), *History of Persian Literature: From the Beginning of the Islamic Period to the Present Day*, Leiden: E. J. Brill, 1981, s. 145-165.

xxxix. Kapil Kapoor ve Naili M. Ratnam, *Literary Theory*, Yeni Delhi: Indian Conceptual Framework, Affiliated East-West Press Private Limited, 1999.

xl. Jahn Karl (ed.), *History of Iranian Literature*, Dordrecht, D. Reidel, 1968.

Eserde, Afganistan'da yer alan Horasan veya Herat'ın Sebki Hindî'nin menşei olduğu belirtilmiştir (s. 295-296 ve 496-497).

xli. Sharif Hussain Kasmi, "A Psychological Study of Urfi and His Works: Quasidas and Ghazals", *Indo-Iranica*, Haziran 1972, c. XXV, sy. 2, s. 105-121.

Ekber Şah (ö. 1605) dönemi şairlerinden olan Örfî (ö. 1591)'nin gazel ve kasideleri üzerine bir inceleme mahiyetindeki yazı, aynı zamanda klasik şiirde ferdiyetin tezahürünü ve şairin psikolojisini değerlendirmesi bakımından dikkate değer mahiyettedir.

xlii. Inamu'l-Haq Kevser, *Fughani's Life and Works*, Karaçi: Pakistan Historical Society, 1963.

xliii. Waris Kirmani, "The Nature and Dimensions of Sabki Hindî", *Indo-Iranian Studies*, 1977, s. 206-221.

"Eğitilmiş, aydın Farsça konuşan bir kitlenin bu bölgeye yığılması, kısa zamanda Hindistan'ı Asya'nın eğitim ve kültür merkezi haline getirmiş ve çevresini de etkilemesine zemin hazırlamıştır. Sebki Hindî, başkasına açık olmayan bir şiir tarzının tam aksine, Farsça konuşanların zengin, çeşitli edebî tecrübeler ve ortak iştiraklerle meydana getirdiği bir edebî ekoldür. Sebki Hindî XV.

yüzyıldaki hatta daha önceki edebî geleneğin izlerini taşır. Daha Horasan'da Timurlar devrinde şekillenmeye başlayan bu üslûbun ilk temsilcileri Herat Okulu ile irtibatlı idiler. Babür'ün Hindistan'ı fethetmesi ve merkezin Kabil'den Delhi'ye dönüşmesi, Sebk-i Hindî'nin de yolunu Hindistan'da bulmasıyla sonuçlandı. Babür ve dönemindeki sanatçılar, Herat Okulu'ndan önemli ölçüde etkilenmişlerdir (s. 207).

Babürlü sultanlarından Ekber, büyük bir istekle bir tercüme programı başlatarak Farsçadan Hintçeye ve Hintçeden Farsçaya eserlerin tercüme edilmesini sağladı. Bu, Müslüman-Hint tarihinde bir ilkti. Bu çalışmalar sırasında araştırmacılar, en önemli Hint klasikleri olan *Mahâbhârata*, *Bhagavad-Gita*, *Râmâyana*, *Atharva Vedâ*, *Lilavati* ve *Singhâsan Battîsi* gibi eserleri Farsçaya tercüme etmişlerdir. Eski Hint hikmeti ile zenginleşen İran edebiyatı, bu geniş coğrafyada yaşayan farklı toplulukların bütünleşmesi için önemli bir kanal olmuştur (s. 208).

xliv. Waris Kirmani (ed.), *Dreams Forgotten*, Aligarh: Muslim University, Department of Persian, 1984.

Bu eser, Sebk-i Hindî hakkındaki haksız ithâmlara karşı, bu şiir anlayışının seçkin örneklerini ihtivâ eden bir antolojidir. Eserin girişinde Sebk-i Hindî hakkında bir inceleme yazısı yer almaktadır.

xlv. Paul Losensky ve Welcoming Fighani, *Imitation and Poetic Individuality in the Safavid-Mughal Ghazal*, Costa Mesa: Mazda Publishers, 1998.

xlvi. Franklin D. Lewis, "Reading, Writing, and Recitation: Sana'i and the Origins of the Persian Ghazal", Doktora Tezi, Michigan: UMI Dissertation Services, ANN Arbour, 1996.

xlvii. Jan Marek, "Persian Literature in India", Karl Jahn (ed.), *History of Iranian Literature*, Dordrecht: D. Reidel Publishing Comp., 1968, s. 713-734.

Makaledeki "Ekber Dönemi" (s. 722-725), "Cihângir Dönemi" (s. 725-726), "Şâhcihân Dönemi" (s. 726-729) başlıkları altında, Sebk-i Hindî şairleri hakkında bilgiler verilmektedir. Buna göre Sebk-i Hindî şairleri ve onları himaye eden hükümdarlar şunlardır: Ekber Şah (saltanatı: 1556-1605): Muhammed Örfî, Nazîrî, Zuhûrî; Cihângir Şah (1605-1627): Tâlib 'Âmulî; Şâhcihân (1627-1659): Sâib-i Tebrizî, Kelîm; Evrengzîb (1659-1707): Gânî-i Keşmirî, Nâsir 'Alî Sirhindî, Mirzâ Bidil.

xlviii. Michel Mazzaoui, *Safavid Iran and Her Neighbors*, Salt Lake City: The University of Utah Press, 2003.

Ahmed Gülçin Ma'anî'nin, 'Kervân-ı Hind' adlı eserinde, İran'dan Hindistan'a giden 700 civarında şairden bahsetmesi dikkat çekicidir. Bunlar sadece Babürlü sarayına değil, Şîî Bijapur ve Dekkan sultanlarının da himayesine girmişlerdir (s. 65). İranlı yazar Kazvinî, Safevî hükümdarlarının bütün dikkatlerini Şîâ doktrinine çevirdiklerini ve şairlerle fazla ilgilenmediklerini kaydeder (s. 66).

xliv. Charles Melville (ed.), *History and Literature in Iran*, Londra: British Academic Press, 1998.

i. M. U. Memon, "Introduction to *Studies in the Urdu Ghazal and Prose Fiction*", *South Asia Studies*, University of Wisconsin-Madison, 1979.

ii. Julie Scott Meisami, *Medieval Persian Court Poetry*, Princeton: Princeton University Press, 1987.

Eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Özellikle "Poet and Court in Persia" (s. 3-39) ve "The Art of the Court Poet" (s. 299-317) adlı bölümlerde, İran şiirinin gelişmesinde hükümdarların desteği ve sağladıkları imkânlar konusunda bilgiler yer almaktadır.

iii. Momin Mohiuddin, "Sabk-i Hindî (the Indian Style of Persian Prose) with Special Reference to Inshâ", *Indo-Iranica*, Haziran 1960, c. XIII, sy. 2, s. 19-30.

iiii. Muzaffar Alam, "The Culture and Politics of Persian in Precolonial Hindustan", Sheldon Pollock (ed.), *Literary Cultures in History: Reconstructions From South Asia*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2003.

lv. K. B. Nasım, *The Life and Works of Hakîm Auhad-ud-din Anwari*, Lahor: The University of the Panjap, ts.

vi. M. L. Rahman, *Persian Literature in India During the Time of Jahangir and Shah Jahan*, Baroda: The M. S. University of Baroda, 1970: Yazâr, Cihangir Şâh'ın himayesindeki şairlerden Urfî, Nazirî, Zuhûrî, Baba Tâlib-i Isfahânî, Molla Hayâtî-ı Gilânî, Molla Muhammed Sûfî-i Mazenderânî, Tâlib-i Amûlî, Seydâ-yı Gilânî, Mîr Masum Kaşî, Şeydâ gibi şairlerin hayatı ve eserleriyle ilgili geniş bilgiler vermektedir (s. 34-88). Eserde aynı şekilde, Şâh Cihân dönemi şairlerinden Hacı Muhammed Can Kudsi, Ebu Tâlib Kelim, Molla Şeydâ, Münir, Feyzâ, Mîr İlâhî, Hazîk, Seydâ-yı Gilânî, Muhammed Kuli Sâlim, Molla Nisbetî, Hasan Beg Rafî Meşhedî, Şeyh Muhsin Fânî, Gânî-i Keşmirî, Muhammed Ali Mâhir, Molla Hasan Farukî, Seyyid Hân Multânî, Molla Hacı Lahorî gibi şairler hakkında da biyografik bilgiler de yer almaktadır. (s. 134-165).

vii. Jan Rypka, "Persian Literature to the Beginning of the XXth Century" *History of Iranian Literature*, Karl Jahn (ed.), Dordrecht (Hollanda): D. Reidel Publishing Company, 1968.

Jan Rypka, "Persian Literature to the Beginning of the XXth Century" adlı makalesinde orijinal tespitlere yer vermektedir: "Bu dönem (benzetme veya alegorik deyimle başvuru bakımından), irsâl-i meselin altın çağıydı. Şairler, atasözlerinden, mecâzî, nükteli ve paradoksal ifadelerden zevk almaktaydı. Bu üslûpta şair, ilk mısırda bir tezi ifade ediyor, ikinci mısırda da bir örnek vasıtasıyla bunu ispat yoluna gidiyordu. Böylece devamlı olarak kıssadan hisse çıkarmaya çalışıyordu.

- lvii.** Frances W. Pritchett, "Convention in the Classical Urdu Ghazal: The Case of Mir", *Journal of South Asian & Middle Eastern Literature*, Kış 1979, c. III, sy. 1.
- lviii.** Frances W. Pritchett, "Orient Pearls Unstrung: The Quest for Unity in the Ghazal", *Edebiyat*, 1993, c. IV.
- lix.** Frances W. Pritchett, "A Long History of Urdu Literature, Part 2: Histories, Performances, and Masters", Sheldon Pollock (ed.), *Literary Cultures in History: Reconstructions from South Asia*, Berkeley: University of California Press, 2003.
- lx.** H. I. Sadarangani, *Persian Poets of Sind*, Karaçi, 1956.
- lxi.** Annemarie Schimmel, *Islamic Literatures of India*, Wiesbaden, 1973.
- lxii.** Annemarie Schimmel, "Persian Poetry in the Indo-Pakistani Subcontinent", Ehsan Yarshater (ed.), *Persian Literature*, New York: Bibliotheca Persica, 1988, s. 405-421: Schimmel, Bîdil'i Sebk-i Hindî'nin son büyük şairi olarak değerlendirmektedir (s. 419).
- lxiii.** Annemarie Schimmel, *A Two-Colored Brocade*, Chapel Hill ve Londra: The Imagery of Persian Poetry, The University of North Carolina Press, 1992.
- "XVI. yüzyılın sonlarında görülen Hint usûlü (Sebk-i Hindî) akımında, yeni yabancı tesirlerle oluşan Hint-Müslüman ortak kültürünün yansıması olarak şiir hazinesine çok yeni metaforlar ve imajlar kazandırılmıştır. Buradan hareketle, metaforların önceki anlamlarından daha farklı anlamlar kazandığını, zaman zaman ters, düzensiz veya beklenmedik anlamlara da gelecek şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu beklenmedik anlamların, Nazîrî'nin de dediği gibi, "gerçekliği çok az olan bir anlam ve aynı zamanda çok az kullanılmış bir kâfiye bulmak" şeklinde tamamen ferdileşen bir anlayıştan kaynaklandığını ileri sürmek yanlış olmaz" (s. 2-3).
- lxiv.** Sharma Sunil, *Persian Poetry at the Indian Frontier: Mas'ûd Sa'd Salmân of Lahore*, New Delhi: Permanent Black, 2000.
- "Eser, Gazne sarayının ünlü şairi, aslen Hemedanlı olan ve 1121'de Lahore'da doğan Mes'ûd-ı Sa'd-i Salmân hakkında hazırlanmış bir doktora tezidir. Sebk-i Hindî'den çok önce, henüz XII. yüzyılda yaşayan bir şairin şiir anlayışı ile Gazne sarayının şaire ve şiire verdiği değeri ele alan yazar, patronaj geleneğinin kökenleri hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Eserde, Sultan Mahmud'un ilk kez "melikü'ş-şu'arâ" mansıbını tesis ettiği (s. 40) ve ilk ünvanın şair Unsurî'ye verildiği belirtilmektedir. Burada Unsurî'nin Sultan Mahmud'un vezirlerinden Hâce Ebû'l-Kâsım Ahmed Meymendî hakkında söylediği kasidedeki şu beyit dikkat çekicidir: "Senin sarayında toplanan bilge ve akıllı kimselele, Gazne'yi tıpkı (kadîm) Yunan'a çevirdin" (s. 41).
- lxv.** Sharma Sunil, "The City of Beauties", *The Indo-Persian Poetic Landscape*, www.cssaame.ilstu.edu/issues/24-2/sharma.doc: Bu makalede Hind-İran

şiiirinde, daha ziyade şehir ortamında gelişen yeni bir tür olan “Şehrâşûb- lar” üzerinde durulmaktadır.

- lxvi.* Chander Shekhar, “Some Peculiarities of Persian Poetry at the Court of Shahjahan”, *A Perspective on Language, Literature and Art*, Delhi: Department of Persian University of Delhi, 1977, s. 46-61: Makalede, sanatçıların desteklenmesi konusunda soylular, sultanlar ve asker-yönetici sınıfın önemli roller üstlendiği belirtilmektedir. Ayrıca Sebki Hindî'nin geliştiği felsefî ve kültürel çevre hakkında bilgiler verilmektedir.
- lxvii.* Syed Hasan, “Iranian Poets and Writers Who Visited Bihar”, *Indo-Iranian Studies*, 1977, Yeni Delhi, s. 149-155.
- lxviii.* G. L. Tikku, *Persian Poetry in Kashmir, 1339-1846*, University of California Press, 1971.
- lix.* R. S. Tiwari, *A Critical Approach to Classical Indian Poetics*, Varanasi: Chakraborty Orientalia, 1984.
- lxx.* Tzvetan Todorov, *Symbolism and Interpretation*, İng. çev. Catherine Porter, Ithaca: Cornell University Press, 1982.
- lxxi.* Ehsan Yarshater, “The Indian or Safavid Style: Progress or Decline?”, *Persian Literature*, New York: Bibliotheca Persica, 1988, s. 249-288.

B. Farsça

- i.* Muhammed Selim Ahter, *Mecmau's-Şu'arâ-yı Cihângîr Şâhî*, İntişârât-ı Müessesesi-i Tahkîkât-ı 'Ulûm-ı Âsyâ-yı Miyâne ve Garbî, Dânişgâh-ı Karâcî, 1979.
- ii.* Kamer Âryân, “Vijegîhâ ve Menşe-i Peydâyiş-i Sebki Meşhûr be-Hindî der-Seyr-i Tahavvul-i Şi'r-i Fârsî”, *Mecelle-i Dânişgede-i Edebiyât ve Ulûm-ı İnsânî-yi Meşhed*, Meşhed, 1352, sy. 2, s. 361-397. (Makalenin Türkçe tercümesi için bkz. İsrâfil Babacan, “Fars Şiiri'nin Seyri İçinde Hindî Adıyla Meşhur Üslûbun Ortaya Çıkışı ve Özellikleri”, *Nüşa*, Yaz 2005, Yıl V, sy. 18, s. 83-98. Aynı tercüme şu eserde de yer almıştır: Hatice Aynur, Müjgan Çakır ve Hanife Koncu (haz.), *Sözde ve Anlamda Farklılaşma, Sebki Hindî*, 29 Nisan 2005, *Bildiriler*, İstanbul: Turkuaz Yay., 2006, s. 172-191.)
- iii.* Zia Ahmad Badayuni (ed.), *Samanzar, İntihab-i Şi'r-i Fârsî-i İrân ve Hind*, Yeni Delhi: Sahitya Academy, 1968.
- iv.* Ali Dashti, *Hâkânî: Şâ'ir-i Der-âşinâ*, Tahran, 1977: Ali Dashti, Hâkânî'nin paradigmatic bir Sebki Hindî şairi olduğunu savunmaktadır.
- v.* Muhammed Resul Deryâgeşt (der.), *Sâ'ib ve Sebki Hindî*, İntişârât-ı Kitâbhâne-i Merkezî ve Merkez-i Esnâd, Tahran, 1354: (Bu eserde yer alan Abdulvehhâb Nurânî-yi Visâl'in “Sebki Hindî ve Vech-i Tesmiye-i Ân” (s.

212-225) adlı makalesi, Ali Fuat Bilkan ve Şadi Aydın tarafından tercüme edilmiş olup yakında yayınlanacak olan “Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı” adlı eserde yer alacaktır. Aşağıdaki alıntılar, bu eserden alınmıştır.)

Sebk-i Hindî şiirinde, Hint muhiti, felsefesi, fikri ve inançlarının tesiri büyüktür. Esasen İran ve Hindistan ilişkileri oldukça eski tarihlerde başlayarak Safevi döneminde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Berzeviye Tabib’in Hindistan’a gitmesi ve buradan Hintlilerin önemli kitabı *Kelile ve Dimne*’yi getirmesi, bu ilişkinin örneklerindedir (s. 212).

Her durumda, İranlıların Sanskrit eserleriyle tanışması, yeni eserler ortaya çıkarmıştır ki bu yeni tarza “Sebk-i Hindî” denilmektedir. Şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki eğer İranlı şairler Hint sarayına gitmemiş olsalardı, Hint felsefesi ve Sanskrit edebiyatından hisse almamış, Hint üslûbu da olmazdı. Belki de Fars edebiyatı başka bir yol tutardı. Öyle ki hicri X. yüzyılda, Baba Figânî kendi kendine bir üslûp ortaya koymuştur ve Fars şiirinde onun adıyla anılan bir üslûp bulunmaktadır: Sebk-i Figânî. Bu şiir üslûbu, kendi zamanındaki şairlerin üslûplarının zıddı bir tarzda tezahür etmekteydi. Figânî’nin şiir anlayışına muhalefet edenler, onun tarzına alaylı olarak “Figaniye” diyorlardı. Özellikle Horasan’da şairlerin çoğu bir yandan Molla Câmî’yi takip ederken bir yandan da Figânî’nin tarzına muhalif kalmışlardır. Şairler, Figânî’nin tarzını beğenmeyerek bu tarzın hoşça gitmeyen bir tarz olduğunu söylemişlerdir. Gerçi Vahşi ve -bir mertebeye kadar- Mirza Şeref Cihân Figânî’nin üslûbunu takip etmişler ve bu tarzda güzel şiirler ortaya koymuşlardır. Ancak bu üslûp uzun sürmemiş ve yerini zamanla Hint üslûbuna bırakmıştır. Bu süreçte Vuku’ (realizm) mektebi de olgunlaşmış ve değerli şairler bu mektepte denemeler yapmışlardır. Ama zamanla bu mektep de suret değiştirerek Sebk-i Hindî’nin coşkun ırmağına bağlanmış ve bir süre sonra da ortadan kaybolmuştur (s. 218-219).

vi. Abdulali Destgayb, “Sebk-i Hindî”, *Peyâm-ı Nevîn*, 1339, Tahran, Yıl: 3, sy. 1, s. 1-11:

Safeviye döneminde İran topraklarının birliği için dinî siyaset takip edilmiş ve Şiîlik devletin resmî mezhebi haline getirilmişti. Diğer mezheplere karşı ciddi zorluklar çıkarılmakla beraber, dinî ilimlere ve ahirete ait meselelere çokça önem verilmiştir. Bundan maksat, ülkede mezhep sayesinde bir birlik sağlamaktı. Böylece bölünmenin ve parçalanmanın önü alınacaktı. Bu dönemde Fars şiirinin koruyucusu olmadığı için, zevâle doğru bir gidişat söz konusu idi. İnce zevk ve hayal gülleri dinî taassup cehenneminde solmakta ve kurumaktaydı. Şairlere karşı müthiş bir alakasızlık ve itinasızlık mevcuttu. İskender Beg Türkmen, *Âlemârâ-yı Abbâsî* adlı eserinde şöyle demektedir: Mevlânâ Muhtem-i Kâşânî, Şâh Tahmasb’ı medheden çok güzel bir kaside kaleme almış ve Kaşan’dan saraya göndermişti. Şâh, bu kaside karşısında şöyle ferman etti: “Şa-

irlerin beni övmelerine razı değilim. Şairler, Şâh-ı Velâyet Ali (as.) ve Masum İmamları övsünler, önce onların pâk ruhlarından câize talep etsinler, sonra bizden beklesinler.” Çaresiz kalan birçok şair, bu ilgisizlik dolayısıyla Hindistan’a gitmiş ve burada Hint sultanlarını öven şiirler kaleme almıştır (s. 2).

vii. Radiye Ekber, *Şerh-i Ahvâl ve Sebki Eş’âr-ı Baba Figânî-i Şirâzî*, Haydarabad: Şâlimâr Publish, 1974. 133-149 sayfaları arasında Baba Figânî-i Şirâzî ve Sebki Hindî’den bahsedilmektedir: “Baba Figânî-i Şirâzî, Hint üslûbu mektebinin kurucusu ve öncüsüdür. Figânî, öyle bir asırda yaşamıştır ki bu asırda İran’ın içtimâî ve siyasî durumu değişmiş ve edebiyat dünyasında gazel sahasında Molla Câmî’nin zuhûruyla büyük ve derin bir değişim meydana gelmiştir. Bu yeni asırda Figânî’nin tabiatı, onu yeni bir üslûp geliştirmeye mecbur kılmıştı. Allame Şiblî, Baba Figânî’yi yeni dönemin şairi ve yeni üslûbun mucidi olarak tanıtır (s. 135).”

viii. Hermann Ethel, *Târîh-i Edebiyât-ı Fârsî*, Farsçaya çev. Rızâ-zâde Şafak, 2. bs., Tahran, 1977.

ix. Gulam Faruq Fallah, *Mevc-i İctimâ-ı Sebki Hindî*, Meşhed: İntişârât-ı Terâne, 1981.

x. Hüseyin Ferîver, *Târîh-i Edebiyât-ı İrân ve Târîh-i Şuârâ*, 2., 1341.

xi. Emîrî Hüsrev Fîrûzkûhî, *Külliyât-ı Sâib-i Tebrîzî*, İz-intişârât-ı kitâb-fürûşî-i Hayyâm, Tahran, 1336, s. 2-47:

Safevi asrı tezkire ve tarihlerinin de belirttiği gibi, Büyük Şah Abbas zamanından itibaren İran sarayında “melikü’ş-şu’ara” makamı tesis edilmiş ve bu makama Mesih-i Kaşanî ve Sâib gibi şairler getirilmiştir. Daha sonraki zamanlarda da Mîhrî-i Arab’ın bu makama getirildiği bilinmektedir. Şah Sultan Hüseyin zamanına kadar bu müesseseye işletilmiştir. Ancak bu makama getirilenlerin divanlarında, yalan dolu medhiyeler, manasız lafızlar ve çeşitli komikliklere rastlanmaz. Bu şairler, resmî melikü’ş-şuara olmalarına rağmen, sultanların fetih, zafer ve seferlerinde herhangi bir şey yazıp çizmemişler ve kesinlikle bayram ve törenlerde padişaha, vezire, emirlere şiir ve medih yazma işine girişmemişlerdir.

Kendilerini medhe layık görmeyen ve hatta tamah erbabının gülünç medhiyeleri karşısında onları azarlayan, kınayan bu padişahlar, İmamları metheden ve onların uğradıkları musibetleri anlatan şairlere o kadar teveccüh, ikram ve in’âmda bulunuyorlardı ki herkesi hayrete gark ediyorlardı. Emirü’l-müminin Hazret-i Ali’yi medheden mesnevisinin bir beytine karşılık şair Şânî’nin, Şah Abbas-ı Kebir tarafından altına boğulması, Şah Tahmasp’ın Mevlanâ Muhteşem’e meşhur mersiyesi karşılığında bahsettiği in’âm ve benzer teveccühler ilim erbabının dilinde ve bütün tezkirelerin zikrinde dir.

İkinci olarak, Safevi sultanlarının şiir ve şairi kendi saraylarından kovdukları ve medhiyecilerin ağzını kapadıkları iddiaları hususunda ben de diyorum ki;

ne kadar iyi yaptılar da sözün ruhunu medhiyelerin zillet kaydından ve temellük, dalkavukluk alçaklığından kurtardılar. Bu mukaddes sevgiliyi topraktan kaldırıp kendi aslî makamına yerleştirdiler. Böylece şairlerin yersiz medh ve zemm yerine, kendi güzelliklerine dönüp hakikî ilhamlarla, akıl ve fikir incelikleriyle feyizlenmelerine vesile oldular. Bu şairler, gazel üslubu ve uzun didaktik beyitlerle çeşitli ruh hallerini ortaya koyarak diğerlerine feyz kaynağı ve misal teşkil etmişlerdir. Buradan da anlaşıldığı üzere, bu padişahlar her ne zaman güzel bir gazel ve hatta nefis bir beyit veya mazmun duysalar, sahibini takdir ve teşvik ederek ona birçok câize ve in'âmında bulunmaktaydılar. (s.2-47).

- xii.** Mahmud Fütûhî, *Nakd-ı Hayâl*, Tahran: Neşr-i Ruzgâr, 2000.
- xiii.** Mirza Asadullah Khan Gâlib, *Külliyat-ı Gâlib*, Lucknow: Naval Kishor Press, 1872.
- xiv.** A. Z. Garagozlu, *Gozîde-yi Eş'âr-ı Sabk-e Hindî*, Tahran: Merkez Neşr, 1993.
- xv.** Ahmed-i Hâtemî, *Sebk-i Hindî ve Devre-i Bazgeşt ya Nişânehâyî ez-Sebk-i Hindî der-Dovre-yi Evvel-i Bâzgeşt-i Edebî*, Tahran: Baharistan Pub., 1371 (1992).
- xvi.** Celalüddin Hümâyî, *Fünûn-ı Belâgat u Sınâ'ât-ı Edebî*, Tahran: İntişârât-ı Tûs, 1341.
- xvii.** Hâlikîrâd Hüseyin, "Pâyehâ-yı Sebk-i Hindî Der-Gazel-i Câmî", *Rehnümâ-yı Kitâb*, 1973, c. XVI, sy. 5, s. 1-3.
- xviii.** Hasan-ı Huseynî, *Bîdil, Sipihri ve Sebk-i Hindî*, Tahran: Sarosh, 1368 (1989).
- xix.** S. M. Yunus Caferî, Ali Khan ve Sahibzade Şevket (ed.), *Kelam-ı Sa'ib*, c. I, Tonk: Arabic and Persian Research Institute, 1982.
- xx.** Halil Kafilebahşi, *Mignatis-i Aşk, Bahsî Der-bâb-ı Sebk-i Hindî ve Berresi ve Mukayese-i Eş'âr-ı Nazirî, Nişaburî ve Urfi-i Şirazî*, Kazvin: 1994.
- xxi.** Muhammad Ali Kahraman, *Bergüzide-i Eş'âr-ı Sâ'ib ve Diğer Şu'arâ-yı Ma'rûf-ı Sebk-i Hindî*, Tahran, 1998.
- xxii.** Mulla Kati'i Hiravî, *Macma'uş-Şu'ara-i Cihangiri*, Muhammad Salim Akhtar (ed.), Karaçi: University of Karachi, 1989.
- xxiii.** Muhammed Rıza Şef'î Kedkenî, *Suver-ı Hayâl Der-Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Nîl, 1308.
- xxiv.** Muhammed Rıza Şef'î Kedkenî, *Şâ'ir-i Âyînehâ, Ber-resi-i Sebk-i Hindî ve Şi'r-i Bîdil*, 3. bs., Tahran: Kitâbhâne-i Millî-i İrân, 1344: On bölümden oluşan eserin 93. ile 113. sayfaları arasındaki "Hafız ve Bîdil, Hicrî Doku-zuncu Asırda Maveraünnehr'de Edebî Muhit" bölümü önemli bilgiler içermektedir.
- xxv.** *Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Bîdil-i Dehlevî*, Tahran: İntişârât-ı Fürûğî, 1344.
- xxvi.** *Külliyât-ı Örfî Şirazî*, Tahran: Kitâbhâne-i Senâî, ts.

- xxvii.** Şems Langrudî, *Sebk-i Hindî ve Kelim-i Kaşânî*, Tahran: Neşr-i Merkez, 1372: Şems Langrudî Hint üslûbunun kökeni olarak İsfahan'a ait olduğuna inanır. Fakat ona göre, çeşitli tesirler "Sebk-i Hindî" terkininin oluşmasına zemin hazırlamıştır.
- xxviii.** Şems Langrudî, *Baz-geşt-i Edebî*, Tahran: Neşr-i Merkez, 1375.
- xxix.** Muhammed Ca'fer-i Mahcûb, *Sebk-i Horâsânî der Şi'r-i Fârsî*, Tahran, 1345.
- xxx.** Ahmed Gulçîn-ı Meânî, *Târih-i Tezkirehâ-yı Fârsî, I, II*, Kitâbhâne-i Senâyi, 1343.
- xxxi.** Ahmed Gulçîn-ı Meânî, *Mekteb-i Vukû' der-Şi'r-i Fârsî*, Tahran, 1348.
- xxxii.** Zeynelabidin Mu'temen, *Tahavvül-i Şi'r-i Fârsî*, Tahran, 1371: Eserin 344-394 sayfaları arasında "Sebk-i Hindî" hakkında bilgi verilmekte ve Safevîler döneminin edebî çöküş iddiaları değerlendirilmektedir.
- xxxiii.** Şâh Huseynî Nasiruddin, "Sebk-i İsfahânî der-Şi'r-i Fârsî", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyat*, 1350, Ferverdin ayı, 18. Devre, sy. 1, s. 30-40: "Safevî yönetimi zamanında çok sayıda İranlı şair Hindistan'a giderken İsfahân üslûbunu da oraya götürdüler. Tezkireciler, bu tarz söz söylemeyi 'Sebk-i Hindî' diye adlandırdılar (s. 32). Bu üslûbun Hindistan'da yayılmasını sağlayan şairlerin çoğu İranlı idi. Nazîr-i Nişâbûrî, Örfî-i Şîrâzî, Tâlib-i Amûlî, Zuhûrî-i Turşîzî gibi şairler, Hindistan'a göç eden ve bu tarzın temellerini koyan şairlerdir. Bu şairler, Hint yolculuğundan önce de bu tarzda şiir söylemekteydiler. Baba Figânî, Lisânî-i Şîrâzî, Şeyh Azerî gibi şairler, bu üslûbun ilk banileriydi. Son zikredilen şairler, Hindistan'a hiç gitmemiş ve Hintli şairleri de taklit etmemişlerdir. Tezkireciler, bu dönem şairlerinin Baba Figânî'yi takip ettiklerini belirtmişlerdir." (s. 32-34).
- xxxiv.** Abdulkakî Nevvâb, *Sebk-i İsfahânî ve Vijegîhâ-yı Ân, Sâib ve Sebk-i Hindî*, Tahran, 1354, s. 207-225.
- xxxv.** H. Hâlekî Râd, "Pâyihâ-yı Sebk-ı Hindî der Gazeliyyât-ı Câmî", *Rehnâme-i Kitâb*, 1973, sy. 16, s. 21-33.
- xxxvi.** Mansûr-ı Restgârfesâî, *Envâ-ı Şi'r-i Fârsî*, Şîrâz, 1372.
- xxxvii.** Sâib, *Divân-ı Sâib-i Tebrîzî*, c. I-II, Tahran: İntişârât-ı Nîgâh, 1374.
- xxxviii.** Zebihullah Safâ, *Târih-i Edebiyat der-İrân, V/1*, Tahran, 1362. (Eserin 1. ve 2. cildinin (özet) Türkçe tercümesi için bkz. *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan Almaz, Ankara: Nusha Yay., 2002.)
- xxxix.** Zebihullah Safâ, "Sâ'ib-i Tebrîzî ve Şîve-i Suhenverî der-ahd-i Safevî", *Sâ'ib ve Sebk-i Hindî*, Tahran, 1371.
- xl.** Halîl Sâmânî, "Mazmûn-ı Eş'âr-ı Sâ'ib", Muhammed Resul Deryageşt (der.), *Sâib ve Sebk-i Hindî*, Tahran: İntişârât-ı Kitâbhâne-i Merkezî ve Merkez-i Esnâd, 1354, s. 43-55.

- xli.* Muhammad Arzal Serhuş, *Kelimatu's-Su'arâ*, Mahvî Siddiqi Lakhnavî (haz.), Madras: University of Madras, 1951.
- xlii.* Hasan Hüseyinî Sürüş, *Bîdîl, Sipihri ve Sebk-i Hindî*, Tahran, 1367: Eserin 14. sayfasından 67. sayfasına kadar "Sevâd-ı Sebk-i Hindî" adlı bölümde Sebk-i Hindî hakkında bilgiler yer almaktadır.
- xliii.* Rızâzâde Şafak, *Târih-i Edebiyat-ı Îrân*, Tahran, 1341.
- xliv.* Şah Hüseyinî, "Sebk-i Isfahânî", *Mecelle-i Dânişgede-i Edebiyat ve Ulûm-i İnsânî*, 1350, sy. 75, s. 32.
- xlv.* Sîrûs Şemîssâ, *Külliyât-ı Sebk-şinâsî*, 3. baskı, Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1374.
- xlvi.* Sîrûs Şemîssâ, *Sebk-şinâsî-yi Şi'r*, Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1381: Eserin beşinci ve altıncı bölümlerinde (s. 269-304) Irakî Üslûp ve Hint Üslûbu hakkında bilgiler yer almaktadır. Özellikle Mekteb-i Vukû' ile Sebk-i Hindî arasındaki mukayeseler (s. 278-279) ile, Sebk-i Hindî'nin gelişmesinde, sosyal, kültürel ve siyâsî çevrenin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır.
- xlvii.* Şevket, *Divân-ı Şevket Buhârî*, Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1382.
- xlviii.* Şiblî-i Nu'mânî, *Şi'rû'l-Acem yâ Târih-i Şu'arâ ve Edebiyyât-ı Îrân*, Farsçaya çev. Seyyid Muhammed Takî Fahr-i Dâi-yi Geylânî, c. I-V, 3. baskı, Tahran: Dünyâ-yı Kitap, 1368.
- xliv.* Ahmed Temîm Temîmdârî, *Kitâb-ı Îrân, Târih-i Edebiyyât-ı Pârsî*, Mektebhâ, Devrehâ, Sebkhâ ve Envâ'-ı Edebî, Tahran: İntişârât-ı Beyne'l-Milelî, 1379.
- i.* Urî-i Şirâzî, *Divân-i Gazeliyyât*, Waliul Haq Ansari (haz.), Patna: Khuda Bakhsh Oriental Library, 2000.
- ii.* Valih Dagistanî, *Riyazu's-Şu'arâ*, Şerif Huseym Kasimi (haz.), Rampur: Raza Library, 2001.
- iii.* Cengiz Vecdî, *Külliyât-ı Eş'âr-ı Mevlânâ 'Örfî-i Şirâzî*, Tahran: İntişârât-ı Kitâbhâne-i Senâî, 1374.
- liii.* Abdülhuseyin Zerrînkûb, *Nakd-i Edebî*, c. I-II, Tahran: Mu'essese-i İntişârât-ı emir-i kabir, 1361.
- liiv.* Abdülhuseyin Zerrînkûb, "Zâir-i Hind", *Sâib ve Sebk-i Hindî*, Muhammed Resul Deryageşt (der.), Tahran: İntişârât-ı Kitâbhâne-i Merkezî ve Merkez-i Esnâd, 1354, s. 318-326.
- liv.* Riccardo Zipoli, "Çirâ Sebk-i Hindî der-Dunyâ-yı Garb Sabk-ı Barok Hân-de Mişevved?", *Encumen-ı Ferhengî-i İtaliya*, 1984.

C. Urduca

- i.* Seyyid Abdullah, *Edebiyat-ı Farsî men Hindu'on ka Hissa*, Yeni Delhi: Anjuman-i Terakkî-yı Urdu (Hind), 1992.

- ii. Emîr Hasan Âbidî, “Emîr Husrev aur Sebki Hindî”, *Husrev-şinâsî*, Ensârî-Ebu'l-feyz Seher (haz.), Yeni Delhi, 1988.
- iii. Emir Mina'î, *Mekâtib-i Emir Mina'î*, Ahsenullah Sâkib (haz.), Lekney: Mekteb-i Edebiyye, 1924.
- iv. Mirza Esedullah Hân Gâlib, *Gâlib ke Khutut*, Hâlik Encüm (haz.), 3 cilt, Yeni Delhi: Gâlib Institute, (c. I: 1984; c. II: 1985; c. III: 1993).
- v. Cemil Câlîbî, *Târik-ı Edeb-i Urdu*, c. I., Delhi: Educational Publishing House, 1977.
- vi. Muhammad Vahid Mirza, *Amir Husrev*, Allahabad: Hindustânî Academy, 1949.
- vii. Nâbî Hâdi, *Mugalon ke Melikü's-Şu'arâ*, Allahâbâd: Şebistân, 1978.
- viii. Allame Şiblî Nu'manî, *Şi'rü'l-Acem*, c. II, Azamgarh: Ma'arif Press, 1947.
- ix. Allame Şiblî Nu'manî, *Şi'rü'l-Acem*, c. III, Azamgarh: Ma'arif Press, 1956.
- x. Allame Şiblî Nu'manî, *Şi'rü'l-Acem*, c. IV, Azamgarh: Ma'arif Press, 1951.
- xi. Allame Şiblî Nu'manî, *Şi'rü'l-Acem*, c. V, Azamgarh: Ma'arif Press, 1957.

D. Türkçe Kaynaklar :

- i. Ali Milanî, “Şevket-i Buhârî ve Onun Üslûbunun Türk Edebiyatına Tesiri”, Doktora Tezi, İstanbul, 1960.
- ii. Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı: Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek*, İstanbul: İletişim Yay., 2000.
- iii. A. S. Ansari, “Feyzî-i Hindî”, *DİA*, c. XII, İstanbul, 1995, s. 524-525.
- iv. Ömer Avcı (çev.), *Akdeniz'den Hindistan'a Türk-İran Esintileri*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2005: Eserde, Türk-İran kültürü ve İran'ın etkisindeki coğrafya ile ilgili sekiz makale bulunmaktadır. Bunlardan konumuzla ilgili dikkate değer bilgileri Michel M. Mazzoui'nin makalesinde bulmaktayız: “Katı dinî örflerden kaynaklanan bunaltı hissi (Safevî Şahları Şiilik konusunda ciddi-di), birçok yazar ve şairin İran dışında daha fazla özgürlük aramasına yol açtı. Örneğin Fazlullah b. Rûzbihân Huncî (büyük bir Sünnî-Şâfiîdir; Geç Akkoyunlu devletinin saray tarihçisi, münşisi ve Safevîlerin yükselişi üzerinde eşsiz bilgiler içeren ünlü “Tarih-ı Âlem-ârâ- yı Amînî” adlı çalışmanın yazarıdır) Mâveraünnehir'deki Özbek bölgesine kaçtı ve Özbek sarayında çalışmayı kabul etti. Aynı zamanda birçok İranlı şair Bâbü Moğol sarayları Ekber ve Hümayûn'a kaçtı. Buralarda yeni bir şiir tarzı olan Sebki Hindî gelişti.” (Bu kitaptaki alıntı için bkz. Michel M. Mazzoui, “Erken Modern Dönemde İran ve Orta Asya'da İslâm Kültürü ve Edebiyatı”, s. 115).
- v. Ziya Avşar, “Nef'î'nin Hayal Kavramına Yaklaşımı”, *Bilig*, Kış 2003, sy. 24, s. 89-114.
- vi. Şadi Aydın, “Sebki Hindî”, *Türk Edebiyatı*, 2000, sy. 319, s. 25-28.
- vii. Hatice Aynur, Müjgan Çakır ve Hanife Koncu (haz.), *Sözde ve Anlamda*

Farklılaşma: Sebk-i Hindî, 29 Nisan 2005, Bildiriler, İstanbul: Turkuaz Yay., 2006.

Eserde yer alan makaleler şunlardır:

1. Mustafa Çiçekler, "Fars Şiirinde Üslûplar", s. 12-33.
2. Şener Demirel, "XVII. Yüzyıl Sebk-i Hindî Şairlerinde Nâilî ve Fehîm'in Şiirlerinde Somutlaştırma veya Alışılmamış Bağdaştırmalar", s. 34-88.
3. Sebahat Deniz, "Tecellî'nin Birkaç Beyti Üzerinde Sebk-i Hindî ile İlgili Yorumlar", s. 90-100.
4. Ali Güleriyüz, "Sebk-i Irâkî ile Sebk-i Hindî Arasında Geçiş Dönemi: Mekteb-i Vukû", s. 102-107.
5. Cafer Mum, "Sebk-i Hindî'de Beyit Yapısı, Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama", s. 108-141.
6. Ali Emre Özyıldırım, "Sebk-i Hindî'nin Türk Edebiyatındaki Seyri Üzerine Notlar", s. 142-153.
7. Halil Toker, "Sebk-i Hindî: Hint Düşünce Tarzının Edebiyata Yansıması ve Urdu Dilindeki Sebk-i Hindî", s. 154-171.
8. Kamer Âryân, "Fars Şiirinin Seyri İçinde Hindî Adıyla Meşhur Üslûbun Ortaya Çıkışı ve Özellikleri", çev. İsrail Babacan, s. 172-191.
9. Ehsan Yarshater, "Sebk-i Hindî ya da Tarz-ı Safavî: İlerleme mi, gerileme mi?", çev. Barış Karacasu, s. 192-235.

Kitabın 237. ve 242. sayfaları arasında da bibliyografya bulunmaktadır.

Sebk-i Hindî hakkında sunulan yedi bildiri ile iki makale tercümesinden oluşan bu eser, makalemizin tamamlanması sırasında elimize geçmiştir. Dördü İran ve Urdu edebiyatlarında, üçü de Türk edebiyatında Sebk-i Hindî'nin seyri hakkında önemli bilgiler taşıyan bu çalışmalarda önemli tespitlerden bir kısmını alıntulamayı yararlı görüyoruz:

"Son zamanlarda devrelere göre yapılan üslûp sınıflandırılmasında Fars şiiri 8 ana başlık altında toplanmıştır: (1) Sebk-i Horasânî (Horasan Üslûbu): Hicrî üçüncü asrın ikinci yarısından dördüncü ve beşinci asırlara kadar; (2) Ara dönem veya Selçuklular dönemi üslûbu: Hicrî altıncı asır; (3) Sebk-i Irakî: Hicrî VII. asırdan IX. asra kadar; (4) Ara dönem veya Mekteb-i Vukû' ve Vâsuht: Hicrî X. asır; (5) Sebk-i Hindî: Hicrî XI. asırdan XII. asrın ilk yarısına kadar; (6) Sebk-i Devre-i Bâzgeşt : Hicrî XII. asrın ortalarından XIII. asrın sonlarına kadar; (7) Ara dönem veya meşrutiyet dönemi üslûbu: Hicrî XIV. asrın ilk yarısı; (8) Sebk-i nev: Hicrî on dördüncü asrın ikinci yarısından itibaren dönem." (Mustafa Çiçekler, a.g.m., s. 13-14.)

"Gerek anlam gerekse gramer bakımından cümleyi bir tek mısraa sıkıştırarak sözü kısaltma konusunda çok başarılı olan Sebk-i Hindî şairleri, mısra-ı makûl için mısra-ı mahsûs söylemeye büyük önem vermişlerdir. Şiirde, özel-

likle de gazelde hikmete yer veren şairler, mısra-ı makûlde dile getirdikleri düşünceyi diğer mısradaki somut bilgi ile örneklendirerek okuyucuyu ikna etmeye çalışmışlardır.” (Cafer Mum, a.g.m., s. 122).

- viii. Aziz Ahmed, *Hindistan'da İslam Kültürü Çalışmaları*, çev. Latif Boyacı, İstanbul: İnsan Yay., 1995.
- ix. Bânu Nusret Tecrübekâr, *İran Edebiyatında Şiir: Kaçarlar Dönemi*, çev. Mehmet Kanar, İstanbul: İnsan Yay., 1995.
- x. Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, c. II, Ankara: TTK Yay., 1987.
- xi. Halis Bıyıktaş, *Timurlar Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*, Ankara: TTK. Yay., 1989.
- xii. Ali Fuat Bilkan, *Hindistan'da Gelişen Türk Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.
- xiii. Ali Fuat Bilkan, “Sebk-i Hindî”, *Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları*, Ocak-Haziran, 2001, c. I, sy. 1, s. 161-169.
- xiv. Hasan Çiftçi, *Klâsik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002.
- xv. Sebahat Deniz, “Türk Edebiyatında Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)”, *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yay., 1999, c. IX, s. 639-648.
- xvi. Meserret Diriöz, “Sâib'in Türkçe Şiirleri”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 1977-1978, yıl. XVI/1-2, s. 277-301.
- xvii. Necip Fazıl Duru, “Şiraz'dan Hindistan'a Örfi'nin Sergüzeşti ve Klâsik Türk Şiirinde Örfi-i Şîrâzî”, *bilig*, Yaz 2003, sy. 26, s.117-145.
- xviii. E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi*, çev. Ali Çavuşoğlu, c. I-II ve III-V, Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- xix. Victoria Holbrook, “Klâsik Sonrası İmge: Okyanussal Benlik”, *Toplum ve Bilim*, 1996, sy. 70, s. 199-214.
- xx. Victoria Holbrook, “Alegorinin Ölümü, Hüsn ü Aşk'ın Özgünlüğü”, *Defter*, 1996, c. IX, sy. 27, s. 65-80.
- xxi. Halûk İpekten, *Nâilî: Hayatı-Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Erzurum, 1985.
- xxii. Halûk İpekten, *Nef'i: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara: Akçağ Yay., 1996.
- xxiii. Halûk İpekten, *Şeyh Gâlib: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara: Akçağ Yay., 1996.
- xxiv. Mustafa İsen, “Divan Şiirinde Bir Akım: Sebk-i Hindî”, *Yönelişler*, 1981, c. I, sy. 6, s. 7-10.
- xxv. Fahir İz, “Divan Şiiri”, *Büyük Türk Klasikleri*, c. I, İstanbul, 1985.
- xxvi. Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, Ankara: Akçağ Yay., 1995.
- xxvii. Mahmut Kaplan, “Sebk-i Hindi Şairlerinden Fehîm, İsmetî, Nâ'ilî ve Neşâtî'nin Divânlarına Göre Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri”, *Hece*, 2001, sy. 53-54-55, s. 273-281.

- xxviii.** Abdülkadir Karahan, *Şirazlı Hafız ve Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
- xxix.** Adnan Karaismailoğlu, *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yay., 2001.
- xxx.** Ahmet Kartal, "Klâsik Türk Edebiyatının İran Edebiyatı ile Münasebeti Üzerine Düşünceler", *Türk Yurdu*, Aralık 1999-Ocak 2000, sy. 148-149, s. 246-266.
- xxxi.** Ahmet Kartal, "Sâib-i Tebrîzî ve Türkçe Şiirleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2002, s. 209-238.
- xxxii.** Filiz Kılıç, *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yay., 1998.
- xxxiii.** Hicabi Kurlangıç, "Câmî'nin Şiir Görüşü", *Nüsha*, 2001, Yıl. 1, sy. 2, s. 19-32.
- xxxiv.** Cengiz Veli Kurmuş, "Divan Edebiyatı Sonrası Yazılmış Bazı Kaynaklara Göre İran Edebiyatına Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2003.
- xxxv.** Fatma S. Kutlar, "XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Bir Sebk-i Hindî Şairi: Arpaeminizâde Sâmi", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, c. XIII, sy. 1-2, s.125-140.
- xxxvi.** İbrahim Kutluk, "Nâilî ve Nâilî Divânı Üzerine", *Türk Dili*, 1976, c. XXXIV, sy. 301, s. 474-483.
- xxxvii.** Muhsin Macit, "Abdurrahman Câmî ve Osmanlı Edebiyatı", *Yedi İklim*, 1992, sy. 1, s. 20-24.
- xxxviii.** Ahmet Mermer, "Sebk-i Hindî ve Hayal Atlaması", *Yedi İklim*, Mayıs 1992, c. III, sy. 2, s. 26.
- xxxix.** Mesiağa Mehemedî, *Sâib Tebrîzî ve Fars Dilli Poeziyada Hind Üslûbu*, Bakü: Azerbaycan İlimler Akademisi Şarkşinaslık İnstitütü, 1994.
- xl.** Muallim Naci, *Sâib'de Söz*, İstanbul, 1886.
- xli.** Muhammed Emin Riyâhi, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, çev. Mehmet Kanar, İstanbul, 1995.
- xlî.** Muhammed-i İsti'lâmî, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, çev. Mehmet Kanar, Ankara, 1981.
- xlîii.** Muhammed Şâfi, 'Urfî", *DİA*, c. IX, İstanbul, 1993, s. 481-482.
- xliv.** Fatma Tulga Ocak, "Nef'î ve Eski Türk Edebiyatımızdaki Yeri", *Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef'î*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1987, s. 1-44.
- xlv.** Naci Okçu, *Şeyh Galib: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1993.
- xlvi.** Ömer Okumuş, "Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1989, sy. 17, s. 107-116.

- xlvi.* Süleyman Nazif, “İran Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri”, *Edebiyat-ı Umûmiyye Mecmûası*, 1918, sy. 27-58, (s. 401-404; 479-483; 550-553; 560-561; 791-793).
- xlviii.* Demirel Şener, “Şehrî: Hayatı, Sanatı, Divânı’nın Tenkitli Metni ve Tahlili”, Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- xliv.* Ali Nihad Tarlan, “Sâib-i Tebrizî”, *Servet-i Fünûn*, 1925, c. LVIII, sy. 43, s. 266-271; sy. 44, s. 274-279; sy. 46, s. 310-314; sy. 47, s. 330-332.
- l.* Ali Nihad Tarlan, “Şehrî”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1984, c. II, sy. 3-4, s. 223-229.
- li.* Ali Nihad Tarlan, *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul: Ötügen Yay., 1981.
- lii.* Mustafa Tatçı, “Sebk-i Hindî Hakkında Bazı Düşünceler”, *Millî Kültür*, Nisan 1987, sy. 58, Ankara, s. 78-81.
- liii.* Halil Toker, “Hindistan’da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- liiv.* Halil Toker, “Sebk-i Hindî (Hind Üslûbu)”, *İlmî Araştırmalar*, 1996, sy. 2, s. 141-150.
- liv.* Halil Toker, “Urdu Şiirine Genel Bir Bakış: Başlangıcından Klâsik Dönemin Sonuna Kadar”, *Şarkiyat Mecmuası*, 1998, sy. 8, s. 285-305.
- lvi.* Erkan Türkmen, *Emir Hüsrev-i Dihlevî’nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Şahsiyeti*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1989.
- lvii.* İsmail Ünver, *Neşâtî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1986.
- lviii.* Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm: Hayatı, Sanatı, Divân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1991.
- lix.* Ayşe Mine Yeşiloğlu, “Nâ’ilî-i Kadim Divânı’nın Tahlili”, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 1996.
- lx.* Sedit Yüksel, *Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri*, Ankara, 1980.

E. Diğer Dillerdeki Kaynaklar

İtalyanca

Alessandro Bausani, “Contributo a una definizione dello stile indiano della poesia persiana”, *Annali dell’Istituto Universitario di Napoli*, 1958, c. VII, s.167-178.

Rusça

A. M. Bertels, “K voprosu ob “indijskom stile” v “persidskoj poezii”, V. Kubickova (haz.), *Charisteria (collection of papers dedicated to J. Rypka)*, I. Hrbek ve F. Tauber, 1956, s. 56-69.

A. M. Mirzoev, *Sajido Nasafi i ego mesto u istorii tadzikskoj literatury*, Stalinabad, 1954.

***Sebk-i Hindî* Çalışmaları**

Ali Fuat BİLKAN

Özet

Sebk-i Hindî kavramı, genel olarak XVI. ve XVIII. yüzyıllar arasında (Örfî'den Bîdil'e kadar) Hindistan'da İran şiiri tesirinde gelişen şiir anlayışını ifade etmektedir. Bu şiir anlayışının en karakteristik yönü, orijinal anlamlar ve kullanılmamış, yeni imajlardır. XVI. yüzyılda İran'da baskı gören bazı şairler Hindistan'a kaçmışlardır. Bu şairler, zengin ve derin Hint düşüncesinden etkilenmiş ve şiirlerini orijinal anlamlarla örmüşlerdir. Bu şiir tarzında, tezat, mübalağa ve alışılmışın dışında imajların kullanılması tercih edilmiştir. Hint düşüncesi ile Fars şiirinin izdivacından doğan bu yeni şiir anlayışı, Hindistan'dan İran'a, Afganistan'dan Türkiye'ye kadar geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. Bu makalede, sözkonusu şiir hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, *Sebk-i Hindî* hakkında yazılmış İngilizce, Farsça, Türkçe, Urduca ve diğer bazı dillerdeki kaynaklar tanıtılmaktadır. Bibliyografya açıklamalarında, kolay ulaşılabilen Türkçe kaynaklardan ziyade, araştırmacılara daha faydalı olacağı düşüncesiyle, İngilizce ve Farsça kaynaklara önem verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sebk-i Hindî, Şiir, İran, Hindistan, Farsça.

Studies of *Sabk-i Hindi*

Ali Fuat BİLKAN

Abstract

The phrase *Sebk-i Hindi* (Indian style) is used to denote the poetic style developed by dominantly Persian poets in India from the XVIth century to the XVIIIth century (from Örfî to Bidil). The most significant characteristic of this style is the usage of original meanings and unusual new images. In the XVIth century, some poets who were troubled by the pressures of the Iranian government fled to India. These poets were influenced by the richness and depth of Indian thought. Under this influence, they developed a new poetic style comprising original meanings in India. In this style, antitheses and hyperboles were much used, and novel images were preferred to traditional meanings. This movement, which evolved out of the marriage of Indian thought with Persian poetry, was influential in a large area spanning from India and Afghanistan to Iran and Turkey.

Key Words: Sabk-e Hindi, Poem, Iran, India, Persia.

